

STAN PRAWNY NA 23 WRZEŚNIA 2025

Współczesna szkoła to nie tylko miejsce nauki, ale także przestrzeń, w której młody człowiek dojrzewa emocjonalnie, społecznie i psychicznie. Nauczyciele i pedagodzy są często pierwszymi dorosłymi, którzy zauważają niepokojące sygnały – demoralizacji, przemocy w domu, trudnej sytuacji rodzinnej czy kryzysów emocjonalnych u ucznia.

W takich sytuacjach szkoła nie działa jednak sama. Jednym z kluczowych partnerów we wspieraniu ucznia jest kurator sądowy – osoba, której zadaniem jest nie tylko nadzór, ale przede wszystkim wspieranie młodego człowieka i jego otoczenia w przezwyciężeniu trudności.

Kurator jako funkcjonariusz publiczny

Kodeks karny (art. 115 § 13 pkt 3) do funkcjonariuszy publicznych zalicza m.in. kuratora sądowego. Oznacza to, że osoby wykonujące ten zawód podlegają szczególnej ochronie prawnej. Stanowisko kuratora sądowego wraz z podziałem na kuratora zawodowego oraz społecznego i wyodrębnionymi, przypisanymi do konkretnego zawodu zadaniami, zostały wyjaśnione przez odrębne przepisy.

Nowelizacja ustawy

5 kwietnia 2023 r. weszła w życie długo wyczekiwana nowelizacja *Ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych* (dalej: *Ustawa*), która wprowadziła szereg gruntownych zmian wzmacniających ochronę prawną kuratorów, a także skuteczność ich pracy. Szeroko zreformowano również kwestie ryczałtów służbowych, natomiast zakres obowiązków określonych m.in. w przepisie art. 11 oraz art. 87 *Ustawy* nie uległ zmianie.

Kurator zawodowy i społeczny = kurator sądowy

Zgodnie z *Ustawą* do kuratorów sądowych zalicza się kuratora zawodowego i społecznego. Kuratorzy sądowi wykonujący orzeczenia w sprawach rodzinnych i nieletnich są kuratorami rodzinnymi, stąd też obowiązki i zadania w kontaktach z podopiecznymi mogą wykonywać osoby na obu tych stanowiskach.

Kuratorzy sądowi realizują określone przez prawo zadania o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym, diagnostycznym, profilaktycznym i kontrolnym, związane z wykonywaniem orzeczeń sądu, oraz wykonują swoje zadania w szeroko rozumianym środowisku podopiecznych, w tym w instytucjach oświatowo-wychowawczych, jakimi są szkoły.

Jak wspomniano powyżej, nowelizacja nie wpłynęła znacząco na same zadania wykonywane w ramach zajmowanego stanowiska kuratora zarówno zawodowego, jak i społecznego. Pozostają niezmiennie wymagania dla osób chcących pracować w zawodzie kuratora zawodowego, tj.:

- posiadanie obywatelstwa polskiego i korzystanie z pełni praw cywilnych i obywatelskich,
- niekaralność – brak prawomocnego skazania za umyślne przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego lub umyślne przestępstwo skarbowe,
- nieskazitelność charakteru, przy czym ustawodawca nie zdecydował się na zdefiniowanie przesłanki „nieskazitelność charakteru”; zgodnie zaś z regułami języka polskiego „nieskazitelny” znaczy tyle, co „(...) taki, któremu nie można nic zarzucić; nieposzlakowany, szlachetny, prawy, uczciwy” (*Mały Słownik Języka Polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995 r.), z kolei przez nieskazitelny charakter należy rozumieć taki charakter, „(...) który jest moralnie bez zarzutu” (*Wyrok Sądu*

Okręgowego w Gdańsku z dnia 28 września 2018 r., VII Pa 88/18),

- spełnienie wymagań zdrowotnych umożliwiających pełnienie obowiązków służbowych,
- w zakresie ścieżki edukacyjnej:
- posiadanie tytułu zawodowego magistra kierunków studiów wymaganych *Ustawą*,
- posiadanie tytułu magistra albo tytułu równorzędnego innych kierunków studiów (np. historii czy inżynierii ogólnej) i bycie absolwentem studiów podyplomowych kierunków studiów wymaganych *Ustawą*,
- odbycie aplikacji kuratorskiej,
- zdanie egzaminu kuratorskiego.

Również w odniesieniu do wymagań na stanowisko kuratora społecznego nie wprowadzono konkretnych zmian. Z wyłączeniem konieczności posiadania wykształcenia wyższego, a co za tym idzie – odbycia aplikacji kuratorskiej zakończonej egzaminem, kurator społeczny musi spełniać te same kryteria co kurator zawodowy, w zakresie obywatelstwa, niekaralności oraz nieskazitelności charakteru. Ponadto, aby ubiegać się o stanowisko kuratora społecznego, wystarczy posiadać wykształcenie średnie lub średnie branżowe oraz konieczne jest doświadczenie w prowadzeniu działalności resocjalizacyjnej, opiekuńczej i wychowawczej. Należy także złożyć informację z Krajowego Rejestru Sądowego.

Podstawy prawne działania kuratora i jego współpraca ze szkołą

Kurator sądowy nie działa na własną rękę. Wszystkie jego obowiązki i uprawnienia wynikają z przepisów prawa. Najważniejszym aktem prawnym, który reguluje jego pracę, jest *Ustawa o kuratorach sądowych*, ale też inne akty prawne, takie jak *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, *Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich*, *Kodeks postępowania cywilnego*, *Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy domowej* czy *Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi*.

Natomiast uregulowania dotyczące obowiązków, które należą do zawodowego kuratora sądowego, zawarte zostały w art. 11 *Ustawy*. Nie oznacza to, że katalog uprawnień wymienionych w tym przepisie jest katalogiem zamkniętym. Stanowi raczej swego rodzaju ścieżkę dla interpretacji prawnej zadań kuratora. W doktrynie zwrócono także uwagę, iż przyjęte w *Ustawie o kuratorach sądowych* kryteria, na podstawie których sformułowano art. 11, nie są jasne i analizując treść poszczególnych punktów, trudno doszukać się ich wspólnego „mianownika” (K. Stasiak [w:] *Ustawa o kuratorach sądowych. Komentarz*, Warszawa 2021).

Kurator sądowy obowiązany jest do:

- występowania w uzasadnionych wypadkach z wnioskiem o zmianę lub uchylenie orzeczonego środka,
- przeprowadzania na zlecenie sądu lub sędziego wywiadów środowiskowych,
- współpracy z właściwym samorządem i organizacjami społecznymi, które statutowo zajmują się opieką, wychowaniem, resocjalizacją, leczeniem i świadczeniem pomocy społecznej w środowisku otwartym,
- organizacji i kontroli pracy podległych kuratorów społecznych oraz innych osób uprawnionych do wykonywania dozorów lub nadzorów,
- sygnalizowania sądowi przyczyn przewlekłości postępowania wykonawczego lub innych uchybień w działalności pozasądowych podmiotów wykonujących orzeczone środki.

Ustawa szerzej nie rozpisuje się na temat obowiązków kuratora społecznego, wskazując jedynie, że zakres jego zadań określa kierownik zespołu w porozumieniu z wyznaczonym kuratorem zawodowym, pod którego kierunkiem kurator społeczny ma pracować. Kurator społeczny pod okiem kuratora zawodowego wykonuje swoją pracę nieodpłatnie.

Ważne!

Szkoła, choć nie jest stroną w postępowaniu sądowym, ma również obowiązki wynikające z prawa oświatowego. Zgodnie z przepisami jest ona zobowiązana do dbania o bezpieczeństwo uczniów i podejmowania działań wychowawczych oraz profilaktycznych. Dyrektor szkoły i wychowawca klasy mają też prawo i obowiązek informować sąd rodzinny lub inne instytucje, jeśli podejrzewają, że dziecku dzieje się krzywda lub że jest ono zagrożone demoralizacją.

W praktyce oznacza to, że jeśli nauczyciel zauważy, że uczeń nie chodzi do szkoły, ma problemy z zachowaniem, mówi o przemoc w domu, sięga po używki, kradnie, wagaruje albo jest świadkiem przemocy – **powinien zareagować**. Najpierw poprzez rozmowę, potem powiadomienie pedagoga, a w razie potrzeby – złożenie pisma do sądu rodzinnego lub kontakt z kuratorem, jeśli taki został już ustanowiony.

Rola kuratora sądowego w systemie wspierania dzieci i młodzieży

Kurator sądowy to osoba, która działa z ramienia sądu i ma za zadanie wykonywać jego postanowienia. W przypadku dzieci i młodzieży mówimy przede wszystkim o **kuratorze rodzinnym**, który pracuje z nieletnimi oraz ich rodzinami. To właśnie kuratorzy rodzinni są tymi, którzy zajmują się młodzieżą sprawiającą trudności wychowawcze, przebywającą w rodzinach dotkniętych problemami, a także dziećmi zagrożonymi demoralizacją lub konfliktami z prawem.

Wbrew częstym wyobrażeniom kurator to nie osoba, która wyłącznie kontroluje. Wręcz przeciwnie – kurator sądowy ma przede wszystkim charakter **pomocowy i wychowawczy**. W swojej pracy stara się rozpoznać sytuację życiową dziecka i jego rodziny, wspierać w rozwiązywaniu problemów i wskazywać drogi wyjścia z trudnych sytuacji. Kurator może kierować rodzinę do specjalistycznej pomocy, współpracować ze szkołą, ośrodkiem pomocy społecznej, poradnią psychologiczno-pedagogiczną czy terapeutami.

Warto podkreślić, że kurator sądowy **nie działa sam**. Aby jego pomoc była skuteczna, musi współpracować z innymi podmiotami – przede wszystkim **ze szkołą**, która jako instytucja najbliższej dziecka odgrywa tu ogromną rolę.

Szkoła jako partner kuratora – rola, obowiązki i wyzwania

Współpraca kuratora sądowego ze szkołą jest kluczowa dla skutecznego wsparcia nieletnich, zwłaszcza tych, którzy weszli w konflikt z prawem lub są w trudnej sytuacji rodzinnej. Kurator, w ramach nadzoru nad podopiecznym, utrzymuje kontakt ze szkołą, zbierając informacje o zachowaniu ucznia, jego frekwencji, postępach w nauce i ogólnym funkcjonowaniu w środowisku szkolnym. Szkoła natomiast ma obowiązek udzielać kuratorowi niezbędnych informacji, często za pośrednictwem pedagoga szkolnego i wychowawcy klasy. Ma więc ona ogromne znaczenie w procesie wspierania dziecka i jego rodziny. To w niej dziecko spędza większość dnia, to tam kształtują się jego relacje społeczne, wzorce zachowań, poczucie bezpieczeństwa. Nauczyciele i wychowawcy są często pierwszymi dorosłymi, którzy zauważają, że coś jest nie tak.

Dlatego właśnie szkoła powinna być dla kuratora **najbliższym partnerem**. Gdy sąd ustanawia nadzór kuratora nad rodziną lub dzieckiem, szkoła powinna zostać o tym fakcie poinformowana. Z kolei kurator ma prawo kontaktować się z wychowawcą klasy, pedagogiem lub dyrektorem szkoły.

Kurator może poprosić szkołę o informacje na temat frekwencji ucznia, zachowania w klasie i wśród rówieśników, kontaktów z nauczycielami i innymi uczniami, postępów w nauce, podejmowanych działań wychowawczych, incydentów związanych z używkami, przemocą, kradzieżami itd.

Taka wymiana informacji powinna odbywać się z poszanowaniem zasad poufności i ochrony danych osobowych, ale jednocześnie nie może utrudniać działania na rzecz dobra dziecka.

Szkoła może za to przekazać kuratorowi istotne informacje, które pomogą mu lepiej zrozumieć sytuację ucznia. Dzięki temu możliwe jest skoordynowanie działań i uniknięcie powielania tych samych działań lub przeciwnie — sytuacji, gdy każda instytucja działa osobno, bez wzajemnej wiedzy i współpracy.

Narzędzia pracy kuratora – wywiady, nadzory, zespoły interdyscyplinarne

Jednym z podstawowych narzędzi pracy kuratora jest **wywiad środowiskowy**. Jest to forma zebrania informacji o sytuacji życiowej osoby objętej postępowaniem – nieletniego lub jego rodziny. Kurator odwiedza miejsce zamieszkania, rozmawia z członkami rodziny, sąsiadami, a bardzo często także ze szkołą. Szkoła jako środowisko codziennego funkcjonowania dziecka jest nieodzownym źródłem wiedzy. Informacje od wychowawcy czy pedagoga pomagają sądowi ocenić, czy dziecko jest zagrożone demoralizacją, jakie podejmuje zachowania, czy ma wsparcie dorosłych. To szczegółowe rozpoznanie sytuacji życiowej i wychowawczej dziecka – zarówno w domu, jak i w szkole czy w najbliższym otoczeniu – kurator przeprowadza na zlecenie sądu, a jego wyniki są bardzo ważne przy podejmowaniu decyzji o dalszych krokach, np. czy potrzebne są interwencja, nadzór, czy może nawet umieszczenie dziecka w placówce opiekuńczej.

Kuratorzy przeprowadzają wywiady także na etapie poprzedzającym wydanie orzeczenia. Sąd może zlecić taki wywiad, żeby sprawdzić, jaka jest realna sytuacja w domu i czy konieczne jest np. ograniczenie władzy rodzicielskiej, zastosowanie środka wychowawczego wobec dziecka lub umieszczenie go w placówce.

Drugim ważnym narzędziem jest **nadzór kuratora nad rodziną lub dzieckiem**. W przypadku nieletnich kurator rodzinny pełni nadzór, kiedy sąd uznaje, że dziecko potrzebuje stałej kontroli i wsparcia, jeśli zachodzi potrzeba systematycznego wspierania rodziny lub kontrolowania, czy dziecko nie schodzi z właściwej drogi. Taki nadzór nie polega wyłącznie na kontrolowaniu – kurator przede wszystkim **wspiera wychowawczo**, rozmawia, edukuje, pomaga rozwiązywać problemy. Kurator regularnie odwiedza rodzinę, rozmawia z dzieckiem, obserwuje sytuację i pisze sprawozdania dla sądu. Zdarza się również, że kurator uczestniczy w rozprawach jako osoba opiniująca, czy dane rozwiązanie jest odpowiednie dla dziecka. Dla szkoły to często bardzo pomocne, ponieważ obecność kuratora zwiększa powagę sytuacji i motywuje ucznia do zmiany zachowania.

Kolejnym istotnym elementem systemu współpracy jest **udział kuratora w zespołach interdyscyplinarnych**. Każda gmina w Polsce ma obowiązek powołania takiego zespołu w ramach przeciwdziałania przemocy domowej. W skład zespołu wchodzi przedstawiciele różnych instytucji: oświaty (czyli szkoły), pomocy społecznej, policji, służby zdrowia, organizacji pozarządowych – i kuratorzy sądowi.

W praktyce, kiedy dziecko doświadcza przemocy lub jest jej świadkiem, szkoła wypełnia formularz „Niebieska Karta” i przekazuje go do zespołu interdyscyplinarnego. Zespół analizuje sytuację i tworzy tzw. **grupę roboczą**, która pracuje nad konkretnym przypadkiem – planuje pomoc, monitoruje sytuację, prowadzi rozmowy z rodziną. Kurator może być członkiem takiej grupy, jeśli sprawuje nadzór nad rodziną lub ma istotne informacje.

Dla szkoły ważne jest, aby wiedzieć, że nie jest sama w trudnych sytuacjach. Zgłoszenie sprawy do zespołu interdyscyplinarnego nie oznacza „donosu”, ale **odpowiedzialność za dobro dziecka**. Współpraca z kuratorem w ramach takiego zespołu często przyspiesza reakcję systemu i zwiększa bezpieczeństwo ucznia.

Procedura „Niebieskiej Karty” w szkole a rola kuratora

„Niebieska Karta” to procedura stosowana, gdy istnieje podejrzenie przemocy w rodzinie. Może ją wszcząć policja, ośrodek pomocy społecznej, szkoła, placówka zdrowia lub komisja rozwiązywania problemów alkoholowych. Co ważne – **nie trzeba mieć dowodów przemocy**, wystarczy **uzasadnione podejrzenie**.

W szkole to najczęściej pedagog, psycholog lub wychowawca wypełniają formularz „Niebieskiej Karty A” i przekazują go do miejskiego zespołu interdyscyplinarnego. Zespół tworzy grupę roboczą i podejmuje działania – rozmawia z rodziną, oferuje pomoc, ocenia sytuację dziecka. Jeśli w rodzinie już działa kurator, zostaje on włączony do grupy, co ułatwia koordynację działań.

Z punktu widzenia szkoły ważne jest, by pamiętać, że wszczęcie procedury nie jest działaniem przeciwko rodzinie, ale dla dobra dziecka. Czasem wystarczy kilka spotkań, by rodzina dostała potrzebne wsparcie – np. pomoc psychologiczną, terapię, interwencję policji, wsparcie kuratora lub asystenta rodziny.

Kurator, jako uczestnik grupy roboczej, może przekazywać informacje o dotychczasowych działaniach, postępach lub trudnościach. Ma także możliwość **wpływu na decyzje sądu**, bo jego opinie często stanowią istotny element w postępowaniu.

Problemy i bariery we współpracy szkoły z kuratorem

Mimo dobrych chęci współpraca między szkołą a kuratorem nie zawsze przebiega idealnie. Oto najczęstsze trudności, które się pojawiają:

- brak kontaktu lub informacji o kuratorze – szkoła nie wie, kto jest kuratorem konkretnego ucznia, nie otrzymuje informacji o nadzorze ani o postępach sprawy,
- obawa nauczycieli przed „wciągnięciem w procedurę” – niektórzy nauczyciele boją się zgłaszać spraw do sądu, bo nie wiedzą, jak to zrobić lub boją się konsekwencji,
- nieznamość przepisów – pedagog czy wychowawca nie zawsze znają podstawy prawne współpracy z kuratorem, nie wiedzą, kiedy można się z nim skontaktować,
- różne style pracy – szkoła oczekuje szybkich działań, a kurator działa w określonych ramach i musi przestrzegać procedur sądowych,
- brak zaufania – czasem szkoła ma wrażenie, że kurator „nic nie robi”, a kurator uważa, że szkoła ukrywa problemy.

Rekomendacje dla nauczycieli, pedagogów i dyrektorów szkół

Choć szkoła nie jest organem ścigania ani sądem, jej rola w systemie ochrony dziecka jest ogromna. To nauczyciel, wychowawca czy pedagog widzą dziecko codziennie, mogą zauważyć zmiany w zachowaniu, emocjach, wyglądzie. Dlatego warto pamiętać o kilku zasadach, które ułatwią współpracę z kuratorem sądowym i zwiększą skuteczność wspólnych działań.

1) Nie czekaj – reaguj

Jeśli coś cię niepokoi – rozmowa ucznia, jego rysunek, spadek frekwencji, zaniedbanie, zmiana nastroju – nie bagatelizuj tego. Zgłoś sprawę do pedagoga, porozmawiaj z rodzicami, a jeśli trzeba – poinformuj sąd rodzinny lub skontaktuj się z kuratorem (jeśli jest znany).

2) Nie bój się formalności

Wysłanie pisma do sądu czy wypełnienie „Niebieskiej Karty” nie wymaga wykształcenia prawniczego. Wystarczy prosty opis sytuacji i wskazanie, że dziecko potrzebuje wsparcia. Lepiej zgłosić coś niepokojącego za wcześnie niż za późno.

3) Współpracuj z kuratorem

Jeśli wiesz, że uczeń ma kuratora – nie traktuj tego jak „sprawy sądowej”, która cię nie dotyczy. Kurator to sprzymierzeniec szkoły. Warto umówić się na rozmowę, przekazać informacje, wspólnie zaplanować działania.

4) Prowadź dokumentację

Zapisuj nieobecności, uwagi, incydenty, rozmowy z uczniem i rodzicami. Taka dokumentacja jest bardzo pomocna w postępowaniach sądowych i może stanowić dowód w sprawie.

5) Ucz i informuj

Rozmawiaj z uczniami o ich prawach, o przemocy, o tym, gdzie szukać pomocy. Często dzieci nie wiedzą, że mają prawo do bezpieczeństwa, spokoju, szacunku. Dobrze przygotowane zajęcia wychowawcze to forma prewencji.

6) Nie działaj sama/sam

W trudnych sprawach angażuj zespół – pedagoga, psychologa, dyrektora. Jeśli w szkole nie ma psychologa, szukaj pomocy w poradni, OPS-ie, organizacjach społecznych. Pamiętaj, że masz prawo szukać wsparcia.

Partnerstwo szkoły i kuratora

Współpraca między szkołą a kuratorem sądowym nie jest dodatkiem do codziennej pracy – to jej istotna część. System wsparcia dziecka w trudnej sytuacji działa skutecznie tylko wtedy, gdy jego elementy są ze sobą powiązane.

Kurator nie zastąpi nauczyciela, ale też nauczyciel nie zrealizuje zadań kuratora. Dlatego obie strony powinny traktować się **jak partnerów**, których łączy wspólny cel – **bezpieczeństwo, rozwój i przyszłość dziecka**.

Gdy szkoła i kurator współpracują, dziecko ma większą szansę na wyjście z trudnej sytuacji. Nie chodzi tu tylko o przepisy i obowiązki, ale o **zwykłą ludzką uważność, empatię i gotowość do działania**.

Niniejszy artykuł nie wyczerpuje wszystkich możliwych scenariuszy, które mogą wydarzyć się w życiu szkoły, ucznia i jego rodziny. Każdy przypadek jest inny, każda historia dziecka ma swój kontekst. Ale to, co pozostaje niezmiennie, to **potrzeba współpracy, działania zespołowego i odwagi w podejmowaniu trudnych decyzji**.

Nie bójmy się korzystać z pomocy kuratora. Nie obawiajmy się informować sądu. Mówmy o przemocy, reagujmy na zaniedbania, wspierajmy dzieci, ponieważ one same nie zawsze potrafią o siebie zawalczyć.

Podstawa prawna:

- *Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych* (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1095 ze zm.),
- *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 czerwca 2003 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych* (t.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 989),
- *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny* (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 383),
- *Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy* (Dz.U. z 2023 r. poz. 2809)

ze zm.),

- *Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich* (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 978 ze zm.),
- *Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego* (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1568 ze zm.),
- *Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej* (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1673),
- *Ustawa z dnia 28 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi* (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 2151 ze zm.),
- *Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe* (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 1043 ze zm.).